

PEN NORWAY

İddianame İnceleme Raporu

Bülent Şık

PEN Norveç Türkiye İddianame Projesi

Vidar Strømme

Yayımlanma Tarihi: 23 Eylül 2021

PEN Norveç Türkiye İddianame Projesi

PEN Norveç olarak, Türkiye'nin son 6 yılında gündeme gelen gazeteciler ve sivil toplum ile ilişkili davalar üzerinde çalışıyoruz ve bu çalışma kapsamında ilgili davaların kurucu belgesi olan iddianamelere odaklanıyoruz.

Ocak 2020'den bu yana, hakimler, avukatlar, araştırmacılardan oluşan uluslararası bir ekiple birlikte Cumhuriyet Gazetesi, Büyükada Davası ve Gezi Parkı da dahil olmak üzere öne çıkan birçok basın ve sivil toplum davalarına ilişkin iddianameleri incelemekteyiz.

Hazırlanan her rapor bir iddianameye odaklanıyor. Altı farklı ülkeden hukuk ve insan hakları uzmanlarından oluşan bir ekip, 2021 yılının sonuna dek 22 iddianameyi iç hukuka ilişkin düzenlemelere ve uluslararası standartlara uygunluğu yönü ile değerlendirmiş olacak.

Amacımız, Türkiye'deki hukuk devleti krizine ilişkin tartışmalara somut bir zemin sağlamak ve Türkiye'nin savcı ve hakimlerine iddianame yazım eğitimleri vererek bu alandaki standartları iyileştirmeye yönelik diyalogları desteklemektir. Bu güne dek yayınlanmış tüm rapor ve makalelerimizi (2020 yılına ilişkin final raporumuz da dahil olmak üzere) websitemizde bulabilirsiniz: norskpen.no.

PEN Norveç Türkiye Danışmanı olan Caroline Stockford bu projenin yürütücüsü olup, Avukat Şerife Ceren Uysal, iddianamelere ilişkin hazırlanan raporların süpervizörülüğü görevini yürütmektedir.

Türkiye İddianame Projesi Norveç Dış İşleri Bakanlığı ve İsveç İstanbul Konsolosluğu tarafından desteklenmektedir.

1.)Giriş

Bülent Şık'a açılan dava, kendisinin halk sağlığını tehdit eden çevre kirliliğine ilişkin önemli bilgileri yayımlamasına dayanmaktadır. Üniversitedeki araştırmacı pozisyonundan ihraç edilmesinin ardından, Şık yapılan araştırmanın sonuçlarıyla ilgili olarak Sağlık Bakanlığının kamuoyunu bilgilendirmediğini tespit etmiştir. Halkın söz konusu tehlikelerin farkında olması gerektiği görüşünde olan Şık, bu yüzden bilgilerin bazı kısımlarını kendisi yayımlamıştır.

Bu nedenle, kendisine karşı açılan davanın özü Şık'ın ifade özgürlüğünü ve akademik özgürlüğünü kullanmış olmasıdır. İddianamenin özünü de bu eylemlerin bir açıklaması oluşturmaktadır.

2.)Olay Örgüsünün Özeti

Bir akademisyen olan Bülent Şık, Akdeniz Üniversitesi Gıda Güvenliği ve Tarımsal Araştırmalar Merkezi'nde Teknik Müdür Yardımcısı olarak çalışıyordu. Söz konusu araştırma merkezi gıdalarda, suda ve çevrede bulunan toksik kimyasal maddeler üzerinde çalışmak, konuya ilişkin bilimsel çalışmaları desteklemek için kurulmuş bir merkezdir. Bülent Şık 2010 yılından itibaren merkezde çalışmaktaydı. Merkez 2011-2016 yılları arasında Sağlık Bakanlığının öncülüğünde, başlığı "Kocaeli, Antalya, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli İllerinde Çevresel Faktörlerin ve Sağlık Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi" olan bir proje üzerine çalışmıştı. Projenin amaçlarından biri, halk sağlığına tehdit oluşturan koşulların olup olmadığını belirlemektir. Araştırma her biri bağımsız olarak yürütülen 16 farklı araştırma projesinden oluşuyordu ve konu başlıkları arasında kanserin teşhisi, ağır metal ve eser elementlere maruziyet, çevresel kirleticiler, kimi akarsulardaki, topraktaki, gıdalardaki ve havadaki kirleticiler ile önleyici sağlık hizmetleri bulunuyordu. Bülent Şık en başından beri projede yer almıştı. 2015 yılı boyunca araştırmadan elde edilen verilerin ve projenin sonuçlarının değerlendirilmesi üzerine çalışmış, Aralık 2015 tarihinde de yapılan genel değerlendirmede bulunmuştu.

Bülent Şık, 2016 tarihinde açıklanan "Bu suça ortak olmayacağız" başlıklı Barış İçin Akademisyenler bildirisinin de imzacılarından. Şık'ın merkezdeki görevi Ocak 2016 tarihinde uzatılmamış, kısa bir süre sonra ise yukarıda sözü geçen araştırma projesi de dâhil olmak üzere, araştırmacı ya da yürütücü olarak içinde bulunduğu bütün araştırma projelerinden çıkarılmıştır. 22 Kasım 2016 tarihli bir Olağanüstü Hal kararnamesi ile de üniversitedeki öğretim üyeliği görevinden ihraç edilmiştir.

Projeden elde edilen sonuçlar, 2015 yılı sonunda yapılan değerlendirmenin ardından Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanmamıştır. Bülent Şık hem projeye hem de bu değerlendirmeye katılmış olduğundan konuya ilişkin bilgisi bulunmaktaydı. Ayrıca yedekleme maksadıyla ofisteki bilgisayarından analiz raporlarının bir kopyasını almıştı.

Kendisi işten atıldıktan bir ay sonra, araştırmacı gazeteci olan küçük kardeşi Ahmet Şık, Cumhuriyet gazetesindeki 17 meslektaşı ve yöneticileriyle birlikte gözaltına alındı.

Bülent Şık araştırma sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılmayacağını anladıktan sonra ofisteki bilgisayarından indirdiği materyali analiz etmeye başlamıştır. Araştırma sonuçlarını bir dizi makale halinde Cumhuriyet gazetesinde ve (insan haklarına odaklanan çevrimiçi bir medya

platformu olan) Bianet'te paylaşmıştır. Makaleler 16-19 Nisan 2018 tarihleri arasında Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır.

Sağlık Bakanlığı hemen 17 Nisan 2018 tarihinde suç duyurusunda bulunmuş, Bülent Şık hakkındaki iddianame 16 Temmuz 2018 tarihinde hazırlanmıştır.

İlk duruşma 7 Şubat 2018'de görülmüştür. Bülent Şık bu duruşma için Bakanlığın yayımlamadığı önemli bilgileri bir akademisyen ve araştırmacı olarak yayımlama yükümlülüğünün bulunmasının nedenlerine odaklanan yazılı bir savunma hazırlamıştır.¹

İlk duruşmadan sonra Mahkeme Sağlık Bakanlığı'ndan bilgilere getirilmesi istenen yayın yasağının hukuki temellerini netleştirmesini talep etmiştir. Rapordaki bilgilerin daha önce başka bir kimse tarafından yayımlanıp yayımlanmadığının araştırılması için dava dosyası bir bilirkişiye tevdi edilmiştir.

İkinci duruşma 30 Mayıs 2019'da görülmüştür. Bu duruşmada Sağlık Bakanlığı ilk duruşmada kendisine sorulan soruyu yanıtlamış ve ilgili bilgilerin gizli tutulması gerekliliğine ilişkin özel bir mevzuat bulunmadığını ifade etmiştir. Bülent Şık'ın üstlendiği görevler bir araştırmacı olarak yaptığı sözleşmeye uygundur. Bülent Şık'a esasa ilişkin savunmasını hazırlaması için süre verilmiştir.

Üçüncü duruşma 26 Eylül 2019 tarihinde görülmüştür. Bülent Şık yasaklanan bilgileri temin (TCK 334) ve yasaklanan bilgileri açıklama (TCK 336) suçlamalarından beraat etmiştir. Ne var ki göreve ilişkin sırrın açıklanması (TCK 258) suçlamasından 1 yıl 3 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiştir. İşlediği iddia edilen suça ilişkin olarak Bülent Şık'ın pişman olduğuna yönelik bir beyanı bulunmadığı gerekçesiyle hapis cezasında bir ertelenmemiştir.

Bülent Şık kendisi hakkında verilen hükmü İstinaf Mahkemesi'ne taşımış ve 29 Nisan 2021 tarihinde davanın bu geri kalan bölümünden de beraat etmiştir. Mahkeme Bülent Şık'ın yaptığı araştırmanın gizlilik derecesi verilmiş belge veya sır vasfını taşımadığını belirtmiştir. Mahkemeye göre Sağlık Bakanlığı kamu yararı adına söz konusu bilgileri zaten açıklamış olmalıydı.² İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi savcısı, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi'nin verdiği bu karara itiraz ederek Yargıtay'a başvurmuştur. Savcı, beraat kararının hukuka aykırı olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Sağlık Bakanlığı da karara itiraz etmiştir. Halen açık olan dava dosyası Yargıtay tarafından incelenecektir.

3.) İddianamenin değerlendirilmesi

Atılı suçlar, hukuki dayanak

16 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan iddianamede, tamamı yayımlanan makalelerdeki bilgilerin temini ve açıklanmasıyla ilgili olmak üzere üç atılı suç tanımlanmış ve bunun için aşağıdaki üç madde dayanak yapılmıştır;

¹ <http://www.dunyamizzehirlenmesin.org/bulent-sik-mahkeme-savunmasi>

² <https://www.duvarenglish.com/istanbul-appeals-court-acquits-academic-bulent-sik-over-article-series-on-cancer-study-news-57300>

Göreve ilişkin sırrın açıklanması, Türk Ceza Kanunu'nun 258. Maddesinde şöyle tanımlanmıştır:

(1) Görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, kararları ve emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayınlayan veya ne suretle olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran kamu görevlisine, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kamu görevlisi sıfatı sona erdikten sonra, birinci fıkrada yazılı fiilleri işleyen kimseye de aynı ceza verilir.

Yasaklanan bilgileri temin, Türk Ceza Kanunu'nun 334. Maddesinde şöyle tanımlanmıştır:

(1) Yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri temin eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil, Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise faile beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

Yasaklanan bilgileri açıklama, Türk Ceza Kanunu'nun 336. Maddesinde şöyle tanımlanmıştır:

(1) Yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri açıklayan kimseye üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil, savaş zamanında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye sokmuş ise faile on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Fiil, failin taksiri sonucu meydana gelmiş ise, birinci fıkrada yazılı olan halde faile altı aydan iki yıla, ikinci fıkrada yazılı halde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.

Hakları kullanmaktan yoksun bırakma

İddianamede aynı zamanda TCK'nın 53. maddesine atıfta bulunmaktadır. 53. maddeye göre bir kişi kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkumiyetinin sonucu olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden, oy hakkından, siyasi pozisyonlara seçilme ve idari kurumlarda istihdam edilme haklarından yoksun bırakılabilmektedir.

4.) İddianame – olgusal açıklama ve yasanın uygulanması

İddianamenin atılı suçların olgusal temelini anlatan kısmı oldukça kısadır.

Deliller

İddianamede bir "Soruşturma Raporu"na atıfta bulunulmakla birlikte, sözü edilen yegâne belgeler Bakanlığın yaptığı suç duyurusu, Cumhuriyet Gazetesi'nin 16/04/2018 tarihli bir nüshası, Bülent Şık'ın ifadesi ve sabıka kayıdır.

Bahsedilen belgelerin okunması dışında herhangi bir soruşturma yürütüldüğünü görmek zordur. Özellikle, yayımlanan bilgilerin önemine, anlamına, Bülent Şık'ın oynadığı role, görevlerine ya da haklarına ilişkin bir inceleme söz konusu değildir. Bu nedenle Mahkeme ilk duruşmanın ardından belgelerin sahip olduğu iddia edilen gizliliğin yasal temelinin açıklığa kavuşturulmasını talep etmiştir.

Olgusal açıklama

İddianamede sadece Bakanlığın şikayetine, Bülent Şık'ın yazılarına ve ifadesine atıfta bulunularak yukarıda belirtilen maddelerin ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır;

"...Cumhuriyet Gazetesinin 16/04/2018 tarihli nüshasında yayınlanan "Halktan Gizlenen Rapor - Türkiye İşte Böyle Zehirleniyor" manşe[t]i altında "Böyle Zehirleniyoruz- Bakanlığın gizlediği araştırma - Gıdalardaki zehir - Yer Gök Kimyasal" spot başlıkları ile gizli kalması gereken bilgileri halkı infiale sevk edecek şekilde yayımlanan yazı (...)

Şüpheli müdafî tarafından Cumhuriyet Başsavcılığımıza sunmuş olduğu yazılı beyanında özetle; Cumhuriyet Gazetesinin 16/04/2016 tarihinde yayınlanan yazıların kendisine ait olduğunu, bahse konu yazıların halk sağlığı projesinden kamuoyunu haberdar etmeyi, toplumu bilgilendirmeyi, meseleleri çözmekle mükellef kamu kurumlarını harekete geçirmeyi amaçladığını, halk sağlığının sağlanması için kamuoyuyla paylaşmakla yükümlü olduğu bilgilerden ibaret olduğu, ifade ve basın özgürlüğü kapsamında olduğunu beyan etmiş[tir] (...)

Yukarıda açık kimlik bilgileri yazılı şüpheli Bülent Şık'ın görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, kararları ve emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayınlayan veya ne suretle olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran, yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri temin ederek Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı, bu nedenle yukarıdaki açıklamalar ve dosya kapsamından şüphelinin üzerine atılı suçları işlediği anlaşılmak[tadır].

Şüphelinin mahkemenizce yargılamasının yapılarak eylemine uyan yukarıda yazılı sevk maddeleri uyarınca cezalandırılmasına karar verilmesi kamu adına iddia ve talep olunur."

İlk gözlemler – önemli hususların ihmali

Genel hukuki bir perspeftifle bakıldığında atılı suçların açıklanmasında kimi çok çarpıcı eksiklikler görülmektedir.

Herhangi bir gizlilik yükümlülüğünün temeli esaslı olarak ortaya konulmamıştır.

Bülent Şık'ın ifade özgürlüğünden bahseden savunmasına atıfta bulunulmakla birlikte, iddianamenin neden ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale veya ihlal olmadığına dair bir

gerekçelendirme yapılmamış, yalnızca söz konusu bilginin "halkı infiale" sevk edebilecek nitelikte olduğunun ifade edilmesiyle yetinilmiştir.

Bülent Şık'ın bir araştırmacı ve akademisyen olarak rolünden söz edilmemektedir.

Atıfta bulunulan makalelerin başlıklarının bir bilginin kamu yararı açısından ele alınması gerektiğini açıkça işaret ettiği düşünüldüğünde, bu eksiklikler daha da çarpıcı hale gelmektedir. "Böyle Zehirleniyoruz - Bakanlığın Gizlediği Araştırma - Gıdalardaki Zehir - Yer Gök Kimyasal" başlıkları ile yayımlanan bir yazı söz konusu olduğunda, bu yayının halkı infiale sevk edebileceğini belirtmek yeterli değildir. Yapılan yayının ifade özgürlüğü ile korunup korunmadığı ve bu nedenle cezalandırılabilir olup olmadığı da dikkate alınmalıdır.

Ulusal hukuk ışığında iddianame

Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 170. maddesinde iddianamelerin düzenlenmesine ve içeriğine ilişkin temel düzenlemeler sıralanmaktadır.

Bu düzenlemelerin çoğu hukuka aykırı olarak nitelenen fiillerin ve buna ilişkin kuralların tespit edilmesini, böylelikle de sanığa iddianameye karşı bir savunma kurma imkânı verilmesini amaçlamaktadır. Eylemler ve bunlara karşılık gelen ulusal yasa açıkça tanımlanmış olduğundan 170. maddenin gerekliliklerinin çoğu karşılanmıştır.

Ayrıca iddianame nispeten kısa ve açık bir dille yazılmıştır.

CMK md. 170/6'ya göre, iddianamenin sonuç kısmında ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği açıkça belirtilmelidir. Ancak incelemeye konu iddianame istenen cezayı belirtmemekte, bunun yerine yalnızca "yargılamanın yapılarak ... yukarıda yazılı sevk maddeleri uyarınca cezalandırılmasını" talep etmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri ifade özgürlüğü ilkeleriyle birlikte değerlendirildiğinde iddianamedeki en büyük sorun, ortaya konulan olguların bir suç teşkil etmiyor gibi görünmesidir.

CMK md. 170/2 bir iddianamenin ancak "suçun işlendiği husunda" yeterli şüphe varsa düzenlenebileceğini, md. 170/3/h de "uygulanması gereken" kanun maddelerinin belirtilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Uygulanabilir kanun maddesi yok ise suç da yoktur. Savcının işlenen fiillerin ceza kanunu kapsamı dışında kalıp kalmadığını göz önünde bulundurmak gibi bir görevi olduğu aşikardır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine göre, ifade özgürlüğüne yapılacak her türlü müdahalenin, söz konusu maddede belirtilen özel nedenler bağlamında "demokratik bir toplumda gerekli" olmalıdır. Devletin yapılan müdahaleyi çok özenli bir orantılılık sınavından geçirerek gerekçelendirememesi durumunda müdahale özgürlüğün ihlali anlamına gelecektir. Şayet savcı ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olduğu görüşünderse, bunun gerekçelendirmesi iddianame içerisinde belirtilmelidir. İfade özgürlüğünün mevzu bahis olduğu bir davada bu türden gerekçelerin geçerli olup olmadığı davanın sonucunda belirleyici hususlardan biri olacaktır. Eğer ifade özgürlüğüne yönelik bu

müdahalenin gerekçeleri sunulmamışsa, sanığa savunma yapması için adil bir fırsat sağlanmamış olacaktır.

CMK md. 170/4'e göre suç mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmalıdır ve md. 170/5'e göre iddianame şüphelinin lehine olan hususları da içermelidir. İddianame ifade özgürlüğüne yönelik böyle aşikâr bir müdahalenin gerekçelerini açıklamaz ise, incelemeye konu olan bu dava gibi davalarda CMK'nın söz konusu kriterlerini karşılamak mümkün olmayacaktır.

Uluslararası hukuk; İfade Özgürlüğü ve Akademik Özgürlük

İddianame, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (ICCPR) 19. maddesiyle korunan ifade özgürlüğüne yönelik açık bir müdahaledir. Akademik özgürlük de bu korumanın bir parçasıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) içtihatlarına göre, akademik bir araştırmanın sonuçlarını yayınlama hakkı sözü edilen korumanın merkezinde yer almaktadır. Hertel / İsviçre Davası³ bunun bir örneğini oluşturmaktadır. Bay Hertel mikrodalga fırınların etkileri hakkında raporlar yayımlayarak bu fırınların insan sağlığı için çok tehlikeli olduğu sonucuna varmıştır. Araştırma sağlam temellere dayanmıyor gibi görünse ve mikrodalga fırınların satışlarında bir azalmaya neden olsa da AİHM bunlardan bağımsız olarak kendisinin bu araştırmayı yayımlama hakkı olduğunu ifade etmiştir.

"Söz konusu tedbir kararı başvuranın faaliyetlerinin kısmen sansürlenmesine neden olacak, onun halka açık bir tartışmada yeri olan ve varlığı inkâr edilemeyen bir eleştiriye açıkça dile getirebilmesini büyük ölçüde kısıtlayacak niteliktedir. Kendisinin sahip olduğu görüşün azınlıkta olması, sağlam temellerden yoksunmuş gibi görünmesi önemli değildir, zira herhangi bir kesinlikten söz etmenin mümkün olmadığı bir alanda yalnızca genel kabul görmüş fikirlere ifade özgürlüğü tanımak bilhassa kabul edilemez olacaktır."

Akademik özgürlüğün korunması AİHM'in Sorguç / Türkiye kararında⁴ da altı çizilen bir konuydu. *İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nde bir profesör olan Bay Sorguç, yaptığı bir konuşmadaki ve bir konferansta sunduğu makalesindeki ifadeler nedeniyle 3.455.215.000 TL tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. AİHM bunu AİHS'in 10. maddesinin ihlali olarak görmüştür ki aynı gerekçelendirme Bülent Şık davası için de geçerlidir:*

"Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 1762 sayılı Tavsiye Kararı'nda (2006) akademik ifade özgürlüğünün korunması amacıyla aşağıdaki beyannameyi kabul etmiştir:

"...Magna Carta Universitatum uyarınca, Meclis akademik özgürlük ve üniversite özerkliği hakkını yeniden teyit eder." Söz konusu hak aşağıdaki ilkeleri kapsamaktadır:

4.1. Araştırma ve eğitimde akademik özgürlük, ifade ve eylem özgürlüğünü, bilgiyi yayma özgürlüğünü, araştırma yapma özgürlüğünü, bilgiyi ve hakikati herhangi bir kısıtlama olmaksızın yayma özgürlüğünü garanti etmelidir;...

4.3. tarih, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği ihlallerinin her zaman entelektüel bir gerilemeyle ve nihayetinde sosyal, ekonomik durgunlukla sonuçlandığını kanıtlamaktadır;..."

³ 25 Ağustos 1998 tarihli karar, başvuru no. 59/1997/843/1049.

⁴ 23 Haziran 2009 tarihli karar, başvuru no. 17089/09.

AİHS'in 10. maddesinin, 5187 sayılı Türk Basın Kanunu'nun 3. maddesinin temelini teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Böylece hem Türk hukukunda hem de uluslararası hukukta aynı ilkeler uygulanmaktadır.

Kamuoyunu yakından ilgilendiren konulardaki makalelerini yayımladığı için Bülent Şık'a uygulanacak herhangi bir yaptırımın akademik özgürlüğün temelini baltalayacağı oldukça açıktır. AİHM tarafından belirtildiği üzere; bir akademisyen "bilgiyi ve hakikati herhangi bir kısıtlama olmaksızın yayma" özgürlüğüne sahip olmalıdır.

5.) Savcının rolü

Bülent Şık nihayetinde beraat etmiştir. Ulusal Mahkeme hiçbir suç işlenmediğini tespit etmenin yanı sıra, söz konusu bilgileri Bakanlığın kendisinin açıklamış olması gerektiğini ifade etmiştir. Ne var ki, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi savcısının mahkemenin kararını temyize götürmesini müteakip dava halen devam etmektedir ve Yargıtay'a taşınacaktır.

Bir iddianamenin nihayetinde mahkumiyetle sonuçlanmamış olması kendi başına savcının başarısız olduğuna işaret etmez. Ancak söz konusu iddianame düzenlenirken temel ilkelerin gözetilmediği izlenimi oluşmuştur.

Bu iddiamızın temelinde, iddianamenin ifade özgürlüğüne ve akademik özgürlüğe yönelik bariz ve vehleten bir müdahale teşkil etmekte olduğu gerçeği bulunmaktadır.

Durum buyken, savcı böyle bir müdahalenin geçerli bir nedeninin bulunup bulunmadığını, "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığını dikkate almalıdır. Söz konusu özgürlükleri geçersiz kılabilmek için ikna edici argümanlar bulma vazifesi devletin üzerindedir. Eğer bulunamazsa yapılacak bir müdahale insan haklarının da ihlali anlamına gelecektir. Ancak, bu konunun üzerinde titiz bir şekilde durulduğuna dair bir belirtiye rastlanmamaktadır ki ulusal bölge istinaf mahkemesinin Bülent Şık'ın mahkûm edilmesini haklı kılacak ikna edici argümanlar bulamadığı gerçeği de bunun kanıtıdır.

Savcılığa düşen bu görevler hem ulusal hem de uluslararası ilkelerden kaynaklanmaktadır.

AİHS'nin 1. maddesi, Sözleşmeciler Tarafından Sözleşme'de açıklanan hak ve özgürlüklerden herkesin yararlanmasını "sağlarlar" demektir. İddianamenin ana gövdesini ifade özgürlüğünün kullanılmasına ilişkin açıklamalar oluşturmaktadır. Kavala/Türkiye davasına⁵ ilişkin kararında AİHM şöyle demektedir;

"Bu tür eylemlerin iddianamede suçun unsurları olarak gösterilmiş olması, başlı başına söz konusu şüphelerin makullüğünü azaltmaktadır."

BM Savcılarının Rolüne Dair İlkeler Yönergesi'nin⁶ 12. maddesine göre;

⁵ 10 Aralık 2019 tarihli karar, başvuru no. 11/05/2020.

⁶ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx>

"Savcılar görevlerini hukuka uygun olarak, adil, sürekli ve süratli bir biçimde, insan onuruna saygı gösterip koruyarak, insan haklarının yanında yer alarak yürütürler ve bu suretle adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin düzgün işlemesine katkıda bulunurlar."

Yeterli açıklama yapılmaksızın yalnızca insan hakları kullanıldığı için iddianameler hazırlamak bu yükümlülüklerin yerine getirilmediği anlamına gelir.

Ceza Muhakemesi Kanunu md. 170/2'ye göre bir iddianame yalnızca,

... soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, düzenlenebilmektedir.

İncelemeye konu davada, iddianamede sunulan açıklamaların kendisi ortada bir suçun bulunmadığını göstermekte olup, iddianamenin delillerden söz eden bölümü ise ortada bir soruşturmanın bulunmadığına ya da Bülent Şık'ın akademik özgürlüğünü ya da ifade özgürlüğünü hedef alan müdahalenin gerekçelerinin değerlendirilmediğine işaret etmektedir.

6.) Sonuç ve öneriler

İddianamede belirtilen olgulardan yola çıkarak, atılı suçun Bülent Şık'ın ifade özgürlüğünü ve akademik özgürlüğünü kullanmasına dayandırıldığı ortadadır.

Buna rağmen iddianame bu haklara yönelik bir müdahaleyi haklı kılacak, AİHS'in 10. maddesindeki "demokratik toplumda gereklilik" sınamasına ya da Türk Basın Kanunu'nun 3. maddesine dayanan herhangi bir olgu içermemektedir.

İddianamede verilen bilgiler, bu maddelere dayalı olarak uygulanacak her türlü yaptırımın sözü edilen temel hakların ihlali anlamına geleceğine dair güçlü bir izlenim oluşturmaktadır. Ki bu durum olgulara ilişkin edinilen bilgiler ve davanın vardığı sonuç ile doğrulanmıştır.

İddianame CMK'nın 170. maddesinde sözü edilen ve atılı suç, suçun yerini ve zamanını açıkça belirtmekle ilgili kriterlerin çoğunu karşılamakla birlikte, Savcı söz konusu suçun gerçekten işlenip işlenmediğinin ihtiyatlı bir şekilde değerlendirilmesi vazifesini yerine getirmemiştir.

Devletin temsilcisi olan savcılar insan haklarından yararlanılmasını "sağlamakla" yükümlüdür. İnsan haklarını koruma görevi, BM Savcılarının Rolüne Dair İlkeler Yönergesi'nde de kendine yer bulur.

Hem İlkeler Yönergesi hem de CMK'nın 170. maddesinin ikinci fıkrası, bir iddianame düzenlenmeden önce kanunun ve olguların titiz bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini söyleyen temel ilkeyi içermektedir. Bir iddianame ancak "yeterli şüphe" var ise düzenlenmelidir.

İncelemeye konu davadan yola çıkılarak en az üç öneri yapılabilir;

İlk olarak, şayet atılı suç altta yatan bir vazifeye (burada gizli tutma vazifesine) atıfta bulunuyorsa, bu vazifenin *kaynağı* iddianame mutlaka belirtilmelidir.

İkincisi, iddianamenin bir insan hakkına yönelik bir müdahale teşkil edip etmediği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Yazarlara ve akademisyenlere karşı açılan davalarda çoğunlukla bu müdahale ifade özgürlüğüne yöneliktir (AİHS madde 10.1).

Üçüncüsü, iddianamede bu haklara ve özgürlüklere yönelik bir müdahale varsa, savcı bu müdahalenin AİHS madde 10.2'deki kriterlere (kanunda öngörülmüş olması, belirli nedenlerin varlığı ve orantılılık) göre gerekçelendirilip gerekçelendirilemeyeceğini dikkate almalıdır. Bu gerekçelendirmeler olmaksızın yapılacak bir müdahale özgürlüğün ihlali olacaktır. İddianame söz konusu gerekçelerden söz etmelidir.

Yazar Hakkında

Çok yönlü bir arka plana sahip olan Vidar Strømme büyük bir hukuk firması bünyesindeki sayılı başarılı genel uzmandan biri olarak kabul edilmektedir. Yaklaşık 30 yıldan bu yana Norveç Yüksek Mahkemesi (Yargıtay) bünyesinde çalışam Strømme, aynı zamanda bugün Norveç Ulusal İnsan Hakları Kurumu'nun Direktörüdür. Strømme aynı zamanda Norveç Sivil İşler Genel Konseyi'nin eski avukat ve bölge avukatıdır. Kendisi Edward Snowden'ın Norveç'den sınır dışı edilmesi sürecinde onun avukatlığını üstlenmiş ve 2016 yılında Roflsen davası nedeniyle Columbia'nın en önemli İfade Özgürlüğü ödülüne layık görülmüştür.